

Г.А. Гладкова (Віцебск)

**ІДЭЙНА-МАСТАЦКІЯ АСАБЛІВАСЦІ ПАНЕГІРЫЧНАГА ВЕРША
ІГНАЦІЯ ЯКСЫ БЫКОЎСКАГА
“ЯСНАВЯЛЬМОЖНАМУ ПРАКОПУ БАГНЕЎСКАМУ...”**

У 1807 годзе асобнай кнігай у Вільні (друкарня Віленскага ўніверсітэта, друкар Ёзаф Завадскі) быў выдадзены панегірычны верш польскамоўнага пісьменніка, выхадца з беларускіх земляў Ігнація Яксы Быкоўскага з нагоды прызначэння губернатарам Літоўска-Віленскай губерні Пракопа Багмеўскага. Як вядома з гістарычных крыніц, дзейсны стацкі саветнік Пракоп Лукіч Багмеўскі займаў пасаду губернатара з 18 снежня 1806 года па 1808 год.

Як вынікае з аўтабіяграфіі І. Быкоўскага, у гэты час пісьменнік знаходзіўся ў спадчынным маёнтку Пяцеўшчына ў Мінскай губерні пасля заканчэння вайсковай службы ў расійскай арміі і ўдзелу ў тагачасных ваенных кампаніях. Менавіта цяпер, пасля трывог нялёгкага ваеннага жыцця, літаратар пачаў актыўна працаваць над ўласнымі мастацкімі творамі.

Месца выдання верша “Яснавельможнаму Пракопу Багмеўскаму...” невыпадковае. Як вынікае з біяграфіі І.Быкоўскага, значнай праблемай для рэгіянальнага пісьменніка пачатку XIX стагоддзя з’яўлялася магчымасць друку ўласных мастацкіх тэкстаў. І. Быкоўскі прыкладаў вялікія намаганні, каб апублікаваць сваю літаратурную спадчыну, пастаянна шукаў дапамогі ў гэтай справе, хадайнічаў перад князем А.К. Чартарыйскім аб пратэкцыі перад кіраўніком друкарні Віленскага ўніверсітэта Ёзафам Завадскім, сам звяртаўся да адміністрацыі згаданай установы з просьбай аказаць падтрымку з выданнем твораў [1, с. 216–218].

Цяжка ўпэўнена сказаць, чым выклікана фактычная памылка ў назве верша (прозвішча “Багмеўскі” запісана як “Багнеўскі”), верагодна, гэта магло стаць абдрукоўкай, незаўважанай пры наборы выдання.

Традыцыя прамаўляць хвалебныя словы ці ствараць панегірычныя вершы (оды) з нагоды святочных падзей і ў гонар высокіх асоб была надзвычай папулярнай у еўрапейскай літаратуры XVII стагоддзя, яна атрымала пашырэнне ў рускай літаратуры XVII–XVIII стагоддзяў (оды М. Лама-носава, панегірычная паэзія Г. Дзяржавіна і г.д.). У літаратурнай спадчыне

І.Быкоўскага знаходзім шэраг твораў-прысвячэнняў вядомым асобам эпохі, што дазваляе зрабіць выснову пра асаблівае месца панегірычнай лірыкі ў творчасці пісьменніка. Дастаткова прыгадаць урачыстае вершаванае прысвячэнне “Яснавяльможнаму Яну Фрызелю...”, якое адкрывае паэму І.Быкоўскага “Касцёл славы”, оду “Святлейшаму Імператару Расіі Паўлу І пры ўступленні на трон” і г.д.

Урачыстая вершаваная абвестка “Яснавяльможнаму Пракопу Багнеўскаму...” напісана з захаваннем традыцыйных элементаў панегірычнай паэзіі. Па традыцыі вершу папярэднічае лацінамоўны эпіграф (*Placere multis res est plena fortuna*), які акумулюе аўтарскую думку пра важнасць Фартуны ў лёсе кожнага чалавека.

З васьмі строф верша першыя тры з’яўляюцца ўмоўна вылучаным уступам, у якім паэт разважае над універсальным пытаннем рознай адоранасці людзей ад нараджэння: “*Lech nie każdemu dar przyrodzenia / Nadał sposoby tak zwrotne, / By wieńczył skutkiem tkliwe pragnienia, / Tworząc zamiary stokrotne*” (“Але не кожны ад нараджэння / Надзелены такім дарам, / Здзяйсняць вялікія задумы - / Вынік чулівых жаданняў” [3, с. 1]. Паэт наракае, што большасць тых, хто “*fałq na odwrót cofniony*” (“адсунуты натоўпам назад”), пачынаюць скардзіцца на свой лёс і падманутыя надзеі. І толькі адрасат верша (“*Ty tylko Panie!*”) вылучаецца сярод іншых сумленнасцю ў руху па кар’ернай лесвіцы: “... *bez innych zguby, / Doszedem stopnia szczęśliwie*” [3, с. 1].

У наступных чатырох строфах аўтарам падкрэслены лепшыя рысы дзеючага губернатара. Перш за ўсё, І. Быкоўскі вылучыў сціпласць П. Багмеўскага: “*Nie ty pragnęłaś dla się Urzędu, / Lech ciebie wartość szukała*” (“Ты не шукаў для сябе пасады, / Цябе намрэба знайшла...”) [3, с. 2]. Паэт адзначаў, што прызначаны губернатар не мае ўласнай карысці ад пасады, а гэта сведчыць пра дабрачыннасць і сумленнасць абранага кандыдата. Выкарыстоўваючы прыём адмоўнага параўнання, І. Быкоўскі ўзмацніў станоўчыя якасці адрасата, назваў П. Багмеўскага “ўзорам” кіраўніка, дадаўшы ў заўвагах вядомы лацінскі выраз “*non locus hominet sed homo locum ornat*” (“не чалавек упрыгожвае месца, а месца ўпрыгожвае чалавека”).

І. Быкоўскі ўвёў у мастацкую тканіну твора вобраз вяшчуна, прарока, які прадбачыць поспех дзяржаўнага дзеяча ў будучыні. Паказальны з пункту погляду ідэйнай накіраванасці апошні катрэн верша. Паэт прыгадвае асобу імператара Аляксандра Першага, які прадстаўлены ў творы пад імем “*Tytus drugi*” (“другі Ціт”) і названы ўзорным кіраўніком дзяржавы. На думку аўтара верша, вылучэнне П. Багмеўскага на пасаду губернатара – гэта жаданне імператара, каб варты гэтай пасады службоўца ішоў той жа дарогай дабрачыннасці.

Адзначым, што І. Быкоўскі ўжо звяртаўся ў сваёй творчасці да вобраза аднаго з самых вартых імператараў Рымскай імперыі Ціта. Дастатко-

ва ўзгадаць “Оду Фартуне”, дзе з Цітам параўнаны імператар Павел I. Сэнс такога параўнання заключаны ў атаясамліванні сучасных паэту кіраўнікоў дзяржавы з адным з самых вядомых гістарычных асоб – абагаўлёным рымскім імператарам Цітам Флавіем Веспасіянам (Цітам), на перыяд праўлення якога прыйшліся гады згоды сената і імператара. Як паведамляў старажытнарымскі пісьменнік Гай Светоній Транквіл, адзін з лепшых імператараў, вядомы ў гісторыі пад імем Боскі Ціт (Divus Titus), вызначаўся высокамаральнымі паводзінамі, быў прадбачлівым і мудрым палітыкам, уважлівым да патрэб простага народа [2].

Калі ўлічыць гістарычныя абставіны кіравання імператара Паўла I і яго наступніка Аляксандра I, то аўтарскае параўнанне абодвух кіраўнікоў з асобай рымскага імператара Ціта выклікае некаторую двухсэнсоўнасць. Верагодна, на думку I. Быкоўскага, узорнае панаванне Ціта Веспасіяна павінна быць арыенцірам для любога кіраўніка. Паэт аддаваў перавагу дзяржаўным інтарэсам над асабістымі маральнымі якасцямі кіруючых асоб, гэтым самым прызнаваў клопат пра дзяржаву першасным абавязкам імператара, апошні, на думку пісьменніка, павінен быць справядлівым і чалавечным, уважлівым да патрэб падданных. Падкрэслім, што мастацкія асаблівасці верша “Яснавяльможнаму Пракопу Багнеўскаму...” не вылучаюцца арыгінальнасцю. Аўтар кіруецца традыцыйнымі спосабамі стварэння вобразнасці, выкарыстоўвае прыём адмоўнага параўнання для акцэнтавання ўвагі на лепшых рысах характару дзяржаўнага дзеяча, а рытарычныя звароты насычаюць мастацкі твор асаблівай экспрэсіяй.

Такім чынам, урачыстая вершаваная абвестка з нагоды атрымання Пракопам Багмеўскім пасады губернатара Літоўска-Віленскай губерніі з’яўляецца яшчэ адным прыкладам панегірычнай паэзіі ў творчасці I. Быкоўскага, які дазваляе ўдакладніць асаблівасці мастацкага метаду пісьменніка і ўзбагачае айчыннае літаратуразнаўства фактычнай крыніцай са спадчыны малавядомага польскамоўнага аўтара Беларусі.

Літаратура

1. Гладкова, Г.А. Творчая спадчына Ігнація Быкоўскага ў кантэксце эпохі еўрапейскага Асветніцтва / Г.А. Гладкова. – Віцебск, 2015. – 219 с.
2. Светоний, Г.Т. Божественный Тит / Г.Т. Светоний // Жизнь двенадцати цезарей. – М., 1991. – С. 268 – 274.
3. Ignacy Bykowski. Do Jaśnie wielmożnego Prokopiusza Bagniewskiego gubernatora gubernii litewsko-wilenskiej aktualnego stanu konsyliarza. Radośnie oświadczenie z otrzymanego stopnia gubernatora / I. Bykowski. – Wilno. – Roku 1807. – 2 s.